

Aproximació a l'obra de mossén Vicent Manuel Branchat: *Pesa chiqueta en un acte*

Approach to the work of *mossén* Vicent Manuel Branchat: *Pesa chiqueta en un acte*

ROBERT MARCH TORTAJADA
robert.march@uv.es

Universitat de València

Resum: L'objectiu d'aquest article és pensar la figura de Vicent Manuel Branchat, mossén i autor d'obres d'inicis del segle XIX. Així, repassem els estudis previs que els investigadors i especialistes li han dedicat, tot just, partint de l'edició de la *Pesa chiqueta en un acte*, editada per Joan Fuster i publicada en *La decadència al País Valencià*. A més, pensem Branchat com a autor anterior a la Renaixença per tal de situar-lo dins la cruïlla entre el col·loqui i el sainet.

Paraules clau: Branchat, literatura del segle XIX, teatre, misogínia, prerenaixença.

Abstract: The aim of this article is to think about the figure of Vicent Manuel Branchat, priest and author of the early 19th century works. Thus, we review the previous studies that researchers and specialists have devoted to it, starting from the edition of *Pesa chiqueta en un acte*, edited by Joan Fuster and published in *La decadència al País Valencià*. In addition, we think of Branchat as a pre-Renaissance author in order to place him at the crossroads between the col·loqui and the sainet.

Keywords: Branchat, 19th century literature, theatre, misogyny, pre-renaissance.

DATA PRESENTACIÓ: 01/05/2023 ACCEPTACIÓ: 14/05/2023 · PUBLICACIÓ: 12/06/2023

1. L'edició de la «*Pesa chiqueta*» per part de Joan Fuster

Al llarg de la seua vida, Joan Fuster va escriure un bon grapat de llibres que han estat realment fonamentals –continuen sent-ho– per tal d'aproximar-nos a la nostra història. Pensem, per exemple, en els estudis dedicats a la literatura del segle d'or de les lletres catalanes, però també en aquells en què l'erudit va prestar atenció al passat més recent, sobretot, pel que té a veure amb el País Valencià. En tot cas, més enllà dels llibres, hom sap que Fuster va ser un referent en molts dels esdeveniments lingüístics i culturals del segle passat. Com a jornalero de l'escriptura –també en castellà, encara que per mera supervivència, tal com va afirmar en més d'una ocasió–, va realitzar centenars d'articles de premsa, poemaris, pròlegs, aforismes, assaigs... De fet, junt amb Manuel Sanchis Guarner i Vicent Andrés Estellés, la seua veu fou necessària per tal d'agermanar la gent del país, com la dels que, fugint del franquisme, van haver d'exiliar-se.

Entre d'altres, un dels contactes fonamentals per a l'intel·lectual de Sueca fou l'amistat que va travar amb Max Cahner, amb qui compartiria diferents complicitats. Com ha afirmat Antoni Furió, serà gràcies a la correspondència entre ambdós on es courà la vitalitat i l'existència, almenys del concepte, dels Països Catalans. Segons Furió, l'epistolari versa sobre eixe projecte compartit entre «valencians, mallorquins i catalans estrictes, que el primer «imaginà» –en el sentit que s'«imaginen» totes les nacions–, i li posà nom», mentre el segon «es va aplicar infatigablement a fer realitat, enmig de les incomprendiments, quan no de l'hostilitat, dels respectius conterrànies, al País Valencià i al Principat» (Furió 2012: 7). Ara bé, en aquest article, la remissió a Joan Fuster no és per a indagar en dita correspondència, ni per a insistir en les complicitats amb l'amic, sinó per a prestar atenció a la *Peça chiqueta nova en un acte* (1817), de Vicent Manuel Branchat, que l'autor de Sueca va incloure com a apèndix de *La decadència al País Valencià* (1976), a Curial Edicions, l'editorial de Cahner, tot just quatre anys després d'haver publicat *Literatura catalana contemporània* (1972).¹ Per tant, l'interès rau en estudiar les diferents mirades que els erudits han prestat a la figura de Branchat a partir de Joan Fuster.

2. Estudis dedicats a l'obra de Vicent Manuel Branchat

Tal com ens recorden Vicent J. Escartí i Rafael Roca en un article publicat a *Cahiers de civilisation espagnole contemporaine. De 1808 au temps present*, a les darreries de la dècada dels huitanta, Antoni Ferrando, concretament en «La literatura popularista al País Valencià durant la Decadència. El segle XVII», feia referència a un munt d'autors no massa coneguts que, dins d'una producció popularista, haurien mantingut l'ús literari del català sota la pressió castellanitzat del període. D'aquesta manera, si seguim Escartí i Roca, aquest cas passaria a afectar també les produccions del XVIII i del XIX, tal com ocorre en Vicent Branchat, però també en altres autors prerenaixentistes, segons ha apuntat Vicent Simbor en «La Renaixença i la normalització literària». Alguns exemples serien: Josep Babores, Manuel Civera, Vicent Clerigues, Tomàs Bou o Josep Robrenyo (Simbor 1997: 347-348).

¹ Per tal d'aproximar-se a la relació epistolar entre ambdós intel·lectuals, pot consultar-se March (2022).

Manuel Sanchis Guarner i Vicent Simbor haurien considerat Branchat com un dels precedents que possibilitaren la Renaixença en el context valencià. Per al primer, l'activitat teatral de Branchat,² encara que modesta, fou significativa, ja que les classes socials del moment estaven avesades a les representacions dutes a terme en castellà i, per tant, l'obra de Branchat suposà un avanç en la recuperació de la llengua. Per al segon, la *Pesa chiqueta* seria una mostra primerenca del sàinet (Simbor 1980: 68 i 182). Això sí, després vindria la Renaixença, entesa com «un moviment ideològic i cultural nascut amb l'objectiu de definir i reivindicar la personalitat nacional pròpia», alhora que «la llengua i la pàtria es fusionen i la reivindicació de l'una implica la reivindicació de l'altra» (Simbor 1997: 348).³ En definitiva, els autors citats més amunt tindrien a veure amb la configuració d'una Renaixença que, una vegada arribat Constantí Llobart (Simbor 1997: 352), seria hereva, tal com pensen Escartí i Roca (2010), d'un temps preservat gràcies al passat popular, conservant la llengua nacional dins les expressions literàries. Si no anem errats, fent de la literatura popularista assenyalada per Ferrando una mena de continuïtat.

Si tornem a Joan Fuster i ens fixem en *La decadència al País Valencià*, observem que divideix el seu estudi en quatre parts, un pròleg i l'apèndix esmentat, en què presenta lleugerament la peça de Vicent Branchat que, tot i coneguda com a *Peça chiqueta nova en un acte*, rep el títol de *Més s'aprecien els diners que la sanch y el parentesc*. Cal assenyalar que el pensador de la Ribera Baixa inicia el seu estudi al voltant de la cronologia de la Decadència, que data a partir de Roís de Corella fins a l'«Oda a la pàtria» d'Aribau.

Ara bé, encara que en aquest estudi Fuster no qüestiona el concepte de decadència propugnat pels renaixentistes —els més de tres segles de literatura negativa, tal com arribaria a definir-la Martí de Riquer—, sí fa una sèrie de puntualitzacions que ens interessin i, de fet, d'acord amb Escartí, aquestes van una mica més enllà d'algunes consideracions prèvies que el mateix Fuster hauria realitzat al voltant del període que anomena decadent. És a dir, passaria a considerar altres manifestacions culturals més enllà de les pràctiques literàries i, per tant, a entendre la dificultat i les confusions que el terme decadència ha abastat al llarg de la història (Escartí 2012: 222-223). En tot cas, sobra dir que ja corre un temps en què els estudiosos i els investigadors venen preocupant-se per reflexionar i exhumar textos de la mal anomenada Decadència. Així, com més va més, l'etiqueta pejorativa ha deixat pas a la d'Edat Moderna, més consonant amb la cultura i la tradició europea (Escartí 2012: 226). De fet, la literatura que hi trobem hauria estat travessada pel Renaixement, per la Il·lustració —amb tots els matisos que es vulguen— i pel Barroc, açò és, per unes pràctiques lingüístiques que abastarien els segles XVI i XVIII.⁴

I ací és on entren en joc les puntualitzacions establertes per Fuster, perquè ens fan entendre el

---

2 Pot veure's Sanchis Guarner (1980: 23).

3 Per a una consulta més extensa, hom pot adreçar-se a Simbor (1980).

4 Pel que fa als usos de la llengua del context català vegeu Miralles (2016).

moment com un ben complicat –però, no per això poc interessant–, en què la «mutació idiomàtica no fou gens uniforme (Fuster, 1976: 8)». Només hem de tindre en ment, per exemple, el bilingüisme de la peça teatral de *La vesita* (1541),⁵ de Joan Ferrandis d'Herèdia, personatge valencià important dins la cort de Germana de Foix. O el cas de Joan de Timoneda, escriptor, dramaturg i editor de teatre valencià que majoritàriament va publicar en castellà, llevat, per exemple, dels actes sacramentals de *L'església militant* (1573) o *El castell d'Emaus* (1573). I tanmateix, Joan Fuster, tot i no qüestionar el nom decadència en publicar el volum esmentat, va un pas més enllà de la negativitat assenyalada per Riquer i ens trasllada que cultura i literatura no sempre van de la mà, que no tot és tan senzill. Així, encara que durant l'Edat Moderna van haver-hi pràctiques de la més alta literatura que s'hi van fer en castellà⁶ –per imitació a l'alteritat–, no podem obviar tampoc, però, que aquesta imitació acabà per explicar-nos, almenys en part, la nostra gènesi sociolingüística o, si es vol, els daltabaixos de la història social de la llengua catalana, tant al País Valencià com a la resta del territori catalanoparlant. De fet, ben entrats en el XIX, Escalante dedica parlaments escrits en castellà als personatges de les classes benestants i a aquells que volen pujar en l'escala social. A més, també escriurà en eixa llengua acotacions, amb la intenció de voler ser representat a Madrid. En definitiva, ens oferirà un teatre que, al cap i a la fi, ben bé pot considerar-se una «caricatura lingüística» (Rosselló, 1997: 298); un viatge cap a un retraïment més de la llengua (Nicolás 1998: 334) o, inclús, cap al no qüestionament de l'*status quo* predominant (March 2020: 295).

En tot cas, si amb Fuster afirmem que per cultura no hem considerar únicament les pràctiques artístiques realitzades dins del que podria entendre's com una literatura de gran alçada estètica, el cas de Branchat seria un model idoni. En efecte, tot i que molt possiblement la seua obra no gaudisca d'una qualitat notable ni oferisca una volada important, aquests assumptes no impedeixen que les seues peces –i *Més s'aprecien els diners que la sanch y el parentesc* n'és un exemple– puguen ser llegides i estudiades sota d'altres paràmetres més enllà d'aquells que indaguen la bellesa, l'harmonia o, si fora el cas, allò que l'Art desperta en l'ànima.

En aquest punt, si se'ns permet, voldríem realitzar un exercici de memòria, és a dir, dur al present una lliçó que, ara farà vint anys, vam aprendre de la mà del professor Xavier Campos, especialitzat en Literatura medieval i en Història de la llengua anglesa. En certa mesura, pensem que aquest fet pot exemplificar allò que volem transmetre amb la figura de Branchat com a objecte d'estudi. I és que ens ve a la memòria com, en una de les classes de la Universitat Jaume I, el professor ens va il·lustrar dient que sovint, al llarg de la història, hom ha emprat papers que considerava insignificants

---

5 *La vesita* ha estat recentment editada per Francesc Massip i publicada per l'Institut del Teatre i la Diputació de Barcelona.

6 A partir del Decret de Nova Planta la cultura de l'època va passar a expressar-se majoritàriament en castellà, sent la repressió lingüística una constant en pràcticament tots els àmbits d'ús. Recentment, edicions de 1979 va publicar un manual ben interessant en què queden reflectits les prohibicions de l'ús del català en l'època contemporània. L'autor del text és Pere Mayans Balcells i l'obra s'intitula *Cròniques negres del català a l'escola*, de l'any 2019.

per tal d'embolicar manuscrits i preservar-los del deteriorament del pas del temps, entenent i pressuposant certa vàlua als materials que embolicava. No obstant això, en algunes ocasions, filòlegs i historiadors descobrien com la vàlua no residia en tals llibres o manuscrits, romanien, contràriament, en els papers usats per a tal efecte. És a dir, no en la cosa, sinó en l'embalum. Per tant, la troballa no era cap text «menor», sinó fonamental per a entendre el camí que va de la moda a les formes ideològiques, cosa que ens ajuda a entendre les actituds polítiques i els pensaments i, a més, les eines propagandístiques més eficaces, tal com han establert Escartí i Roca en concebre Branchat (Escartí i Roca (2010). Conscients de la distància de l'experiència rememorada, però, aquesta ens ofereix un exercici dialèctic que ens serveix per a suposar per què Fuster va incloure la *Peça chiqueta en un acte* en *La decadència al País Valencià*. Açò és, no pel valor i la volada, sinó per ser un document teatral, que encara a hores d'ara ens permet esdevindre testimonis de la diglòssia d'inicis del segle XIX, concretament, abans de la Renaixença. Per tant, la importància va més enllà del text, tal com els papers vells esmentats amb l'exemple del professor passaven a ser raó d'interès. La *Peça chiqueta en un acte*, tot i el «mínim interès» literari assenyalat per Joan Fuster (Fuster 1976: 167), adquireix un nou estat. D'una banda, per ser una rara avis; d'altra, per presentant-se'ns com a document sociolingüístic independentment del seu pes dramàtic. I encara més, cosa que afectaria, almenys en part, a l'estudi de la literatura de «canya i cordell». ⁷ En resum, per a Escartí i Roca (2010) la literatura menor també serveix per a endinsar-nos en la història de les idees. En tot cas, segons escriu Joan Fuster a *La decadència al País Valencià*:

En exhumar-la penso únicament en la seva qualitat de document «sociolingüístic» i és clar, d'«història de la llengua», que, per al País Valencià, resulta ben estimable. No sols hi trobem un indicatiu primerenc d'activitats teatrals profanes en «dialecte», sinó també dades significatives respecte al bilingüisme social –la «diglòssia»– i a un cert tipus d'ideologia que caldria situar en les coordenades político-morals de l'època i on l'idioma tenia assignat un lloc bastant singular (Fuster 1976: 167).

Gràcies a l'intel·lectual de Sueca sabem que l'obra fou ressenyada per Marcelino Gutiérrez del Cano al seu *Catálogo de los manuscritos existentes en la Biblioteca Universitaria de Valencia* de l'any 1913. ⁸ A

---

7 Un dels majors especialistes d'aquesta literatura és el professor Martí Mestre. Dins la seua bibliografia poden consultar-se, per exemple, textos com: *Literatura de canya i cordell al País Valencià. Els col·loquis de temàtica jocosa i satírica. Edició i estudi lingüístic* (1997); el *Diccionari històric del valencià col·loquial (segles XVII, XVIII i XIX)* (2006) o *Els col·loquis atribuïts a Carles Leon* (2008). Per a més informació sobre el gènere pot veure's també *Col·loquis i raonaments* (1983), en aquest cas, de Ricard Blasco.

8 Marcelino Gutiérrez del Cano (1861 – 1922), bibliotecari i bibliògraf, llicenciat en la Facultat de Filosofia y Letras de la Universidad de Madrid i arxiver de l'Escuela Superior de Diplomática. Va ser investigador i va ocupar diferents càrrecs importants, per exemple, a l'Archivo de Hacienda y Biblioteca Universitaria de Sevilla, a la Biblioteca Provincial de Càceres, a la de Valladolid o a l'Archivo General de Simancas. Pel que afecta a l'exemple que recollim de Fuster,

més, fins a eixe moment –fins al temps de l'edició de Fuster, s'entén–, ningú havia dedicat atenció a l'obra de Branchat. Fuster també ens informa com l'article «Del fons d'un armari o Un fill de la morta-viva», que hauria estat publicat per «Un soci de “Lo Rat Penat”», dins «L'Almanaque de “Las Provincias”»,⁹ sí s'hauria ocupat de la producció de Vicent Branchat, conservat a la Biblioteca de la Universitat de València (BUV). En tot cas, Fuster afegeix que l'article no incorpora massa cosa sobre la vida de l'autor. Per tant, en el moment en què prepara l'apèndix per a *La decadència del País Valencià*¹⁰ només coneix de Branchat les notes que pren de Gutiérrez del Cano. Exactament: «*que fue un presbítero beneficiario en la parroquia de San Martín y San Antonio de Valencia*» (Fuster 1976: 167). Per tant, poc més se sap de la vida de Vicent Branchat, a part de ser beneficiat de l'església de Sant Martí¹¹ i autor del manuscrit 661, descrit pel soci anònim de Lo Rat Penat i per Gutiérrez del Cano. Ara bé, segons Escartí & Roca (2010) l'obra de mossén Branchat podria anar més enllà d'eixe manuscrit, en la mesura en què el text conservat, ens recorden, s'enceta com a un primer volum (Escartí & Roca, 1997: 58), que contindria la *Comedia nueva patriótica en un acto*. És a dir, *El robo político o el Saqueo de los bolsillos valencianos* (1813),¹² escrita en castellà, i, a més, suma una sèrie de col·loquis en català, a part de la ja esmentada obra teatral *Més s'aprècien els diners que la sanch y el parentesc*.¹³

La cronologia de l'obra de Vicent Manuel Branchat (1813-1819) queda travessada per una mirada política molt personal que no és una altra que l'antinapoleònica. En efecte, mossén Branchat, fill d'un jurista i oïdor de la Reial Audiència i defensor dels drets de la Corona, va desenvolupar una carrera d'escriptor, tot just, contra les tropes napoleòniques. Així, en la línia d'altres membres de l'església contra els francesos, conrearà una escriptura popularista i ideològica, sobretot, perquè, tal

---

Gutiérrez del Cano va ser director de la Biblioteca Universitària de València, lloc en què va escriure el catàleg esmentat. Per a una consulta més extensa, podeu visitar el web que la Real Academia de la Historia li dedica: <https://dbe.rah.es/biografias/62126/marcelino-gutierrez-del-cano> [Darrera consulta, abril de 2022].

9 Veure núm. XVII de 1866, pàgines 97-101. En tot cas, Escartí i Roca fan notar com encara a hores d'ara no és coneix la identitat del «soci» de Lo Rat Penat. No obstant això, entenen que dita referència feu incloure Branchat dins la història de la literatura valenciana.

10 En la transcripció de l'obra Joan Fuster afirma no haver realitzat cap alteració en relació a l'ortografia, amb l'excepció, s'entén, de normalitzar els accents i els signes de puntuació.

11 Tal com recorden Vicent J. Escartí i Rafael Roca, també Pere Porcar i Pere Jacint Morla van ser beneficiats de la mateixa església que Branchat, això sí, al segle XVIII.

12 En «Ideologia en l'obra de Vicent Manuel Branchat», Vicent J. Escartí i Rafael Roca editen aquesta comèdia com a apèndix. Presenten també el col·loqui *Conversació que tingueren Sento de Benimaçlet y Pepe de Alboraya, en lo blanc del consolat, sobre les modes rares que se usen en Valencia*, de 1818. Ambdues peces poden consultar-se al volum que l'IIFFV i l'Abadia de Montserrat van dedicar al teatre del segle XIX, concretament, Escalante i el teatre del segle XIX, amb una edició a cura de Ferran Carbó, Ramon X. Rosselló i J. L. Sirera.

13 Al document, a més de les notes que preniem a partir de Joan Fuster, s'hi pot llegir: «*Es de don Vicente Manuel Branchat y Alfonso, presbítero beneficiado de la real y parroquial yglesia de San Martín obispo y San Antonio abad, de esta ciudad de Valencia. Año 1816*» BUV, ms. 661, f. 1r. En definitiva, el manuscrit recull quinze obres en total, dues d'elles són teatrals.

com recorden Escartí i Roca, va haver de recórrer al català per tal que el seu missatge arribara a les capes més baixes dels estaments socials (Escartí & Roca, 2010).

Max Cahner també s'hauria interessat per la figura de Branchat, concretament, en el segon volum de *Literatura de la Revolució i la Contrarevolució (1789-1819)*, en què, segons Simon i Tàpies, l'editor de Curial estudiaria les qüestions de la llengua i la literatura catalanes amb la intenció de plantejar interrogants: veure l'impacte que la llengua sofriria amb el naixement de l'Estat liberal. Efectivament, Cahner estableix una hipòtesis «sobre la relació entre les reaccions que provocaren els canvis polítics i socials a partir de la Revolució Francesa i la recuperació de la llengua catalana com a vehicle de comunicació d'idees i, en general, en l'ús literari» (Simon i Tàpies, 1998: 117). Allò que ací ens interessa és com, seguint Jordi Rubio i Balaguer, Cahner entendria que en els darrers anys del Set-cents hi hauria una mena de restauració de la llengua que prefiguraria el moviment literari de la Renaixença (Simon i Tàpies, 1998: 118), sent Vicent Manuel Branchat, entre d'altres, un precedent del teatre polític sorgit durant el Trienni Constitucional.

Així mateix, l'estudi de Max Cahner rescata de l'oblit alguns passatges de mossén Branchat. En efecte, al segon volum de *Literatura de la Revolució i la Contrarevolució (1789-1849)* inclou un fragment de la primera part d'un soliloqui, amb cert aire teatral, escrit entre 1813 i 1815, pensa Cahner, en què el beneficiat fa palés sobre la fi de Napoleó dins del context valencià. Branchat emprà la figura d'un monologuista per tal de remetre a certs rumors de l'època que advertien com Napoleó podria haver sigut detingut, inclús, pels propis francesos.¹⁴ També en aquest segon volum, però en una part diferent a la ja esmentada, s'hi presenten les altres dues, açò és, les parts que resten del mateix soliloqui. En elles, el beneficiat aconsellaria el poble perquè evite un càstig de Déu, tal com hauria estat segons ell la Guerra del Francés: «donem-li gràcies a Déu / de que al fi nos ha lliurat / del poder de atre Neró, / perseguidor de christians, / del lluterà y calviniste / del lladre més arrastrat / perquè en dir *Napoladrón* / tot està ya rematat» (Cahner 2002: 980). L'objectiu queda patent: un sentiment antifrancés acompanyat d'una sèrie de consells «moralitzadors que pretenen conservar els valors de l'Antic Règim, aquells en què l'autor s'havia educat i dels quals es mostrarà com a defensor acarnissat» (Escartí & Roca, 1997: 61).

3. La *Pesa chiqueta en un acte*. Més s'aprecien els diners que la sanch y el parentesc

Així, si per a Joan Fuster (1976: 97) la *Pesa chiqueta en un acte* és un exemple de la ideologia conservadora de Branchat, per a Escartí & Roca (1997: 65) serà en altres textos on podrà trobar-se un nombre major d'exemples en eixa línia de pensament. En tot cas, el títol de l'obra ens remet a un marc mental on allò destacable és l'economia i la família, especialment, la primera sobre la segona, és a dir, una temàtica moralitzant ben present a l'obra.

---

¹⁴ Podeu veure Cahner (2002, 2: 876-879).

A l'inici de la peça s'assenyalen els intèrprets. Cal dir, però, que el llistat de Joan Fuster no inclou el personatge de don Pedro, l'amo de les terres del tio Miquel, personatge clau en l'obra. En tot cas, la informació que obtenim situa els personatges en relació amb la seua condició, o més concretament, pel que fa al vincle que els uneix amb la família del tio Miquel. Açò és, si els llauradors de don Pedro estan casats o no. D'una banda, trobem tres matrimonis: el tio Miquel i la tia Rosa; Baltasar, amic de la família, casat amb Margarita, i l'amo don Pedro i Nicolasa, la seua muller. D'altra, Pep i Pasqual, parents del tio Miquel; Pepa, amiga de la família i Ambròsia, cosina del tio Miquel. Finalment, Manuela i Sebastià, els criats.

Tal com esmenta Fuster en *La decadència al País Valencià*, el conflicte dramàtic és insignificant. L'obra s'organitza al voltant d'una festa, és a dir, els preparatius que el tio Miquel i la tia Rosa duen a terme per a convidar l'amo a la casa de camp perquè menje amb ells. Per tant, les inquietuds i les preocupacions dels personatges es mouen sobretot en el terreny de la servitud cap al senyor, açò és, cap a aquell que es desplaça de la ciutat a l'horta, no ja únicament per veure els treballadors, sinó per ser rebut com cal, per molta modèstia que Branchat vulga mostrar en el llenguatge de don Pedro. Ara bé, allò d'interés rau, tot just, en com l'amo –que prové d'una classe social superior, acomodada i aliena al món dels llauradors–, esdevindrà, gràcies a la lectura d'un diari, el missatger de les notícies de la ciutat. Per tant, es presenta no sols com a figura de poder social sinó també d'informació, ja que en llegir diferents notícies farà sabedors als oients com Ambròsia, cosina del tio Miquel, esdevindrà l'hereva d'una fortuna d'un tio seu, recentment difunt. En aquesta línia, «la valoració dels vincles familiars», però també «la crítica als valors crematístics exalçats per les noves burgesies», tal com han fet palés Escartí i Roca en estudiar la figura de Vicent Branchat, tot referint-se, a més, a l'eloqüència del títol esmentat (Escartí & Roca 1997: 67).

L'estructura de l'obra és senzilla, es configura a partir d'una escena que té lloc en la casa del tio Miquel i la tia Rosa, on les acotacions, llevat de la inicial, es destinen exclusivament a l'entrada i eixida de personatges. Cal remarcar com la temàtica de l'obra queda reflectida a partir dels parlaments dels personatges, en què la misogínia és present en dues vessants, bé pel que té a veure amb el comportament de les dones, bé pel que afecta a com aquestes haurien de presentar-se en públic. A continuació, afegim un fragment del text en què s'evidencia tant l'una com l'altra, tant el comportament de la dona que ha de tindre per al tio Miquel, com segons Ambròsia hauria d'actuar a ulls de la tia rosa. Òbviament, les dues vessants estan relacionades:

Tio Miquel: Encara que no hu estic,
                         sempre he tengut el chenal
                         de no replicar a res
                         y he segut molt estimat.
                         És menester que les dones
                         se sàpien millor portar,

no tan sols en sos marits
sinó en tots en cheneral.

Tia Rosa: Puix que yo tan mal me porte?
Qualsevol que et sentirà
es pensarà que yo sóc
de aquelles que en lo Mercat
venen después de les onze.
Aspay, so Miquelo, aspay,
que sóc muller de vostè,
y tingam la festa en pau.

Tio Miquel: Eixe cheni del dimoni
que tens, no te'l llevaràs,
y me esposes cada dia
a que fera un mal cuinat;
però ara és temps de festes
y tot se pot tolerar.
Pasem a raonar ara
de aquells que ham de convidar,
puix la festa ya sa acosta
y el temps chustet nos vindrà:
A don Pedro y sa muller,
al tio Pep y Pasqual,
Margarita y son marit
y a Pepa, del Cabanyal,
a ma cosina Ambrosieta,
que, si nos, se enucharà...

Tia Rosa: Y eixa dona, per a què?
A que nos vinga a afrontar,
tota feta un pendarajo?
No cregues la deixe entrar (Fuster 1976: 169-170).

Pel que fa a la llengua dels amos, es pot imaginar ja, parlen en castellà. Tal com hem assenyalat més amunt, venen de la ciutat i són aliens al món rural. A tall d'exemple, reproduïm el fragment en què

don Pedro llig una de les tres notícies que s'esmenten en l'obra, concretament, aquella amb què indicàvem com Ambròsia esdevenia l'hereva de l'oncle difunt.

(Lee.) Se emplaza dentro del preciso término de quatro meses para fuera de España y tres para dentro a la persona que tenga derecho a la herencia de D. Anselmo de Mendoza, brigadier de los Reales Exércitos, natural del lugar de Moncada, en el Reyno de Valencia, que falleció en el Perú, a 29 de enero de este año, para que acuda a la escribanía de D. Luis María Ortega, Escribano Real de esta corte, donde, manifestando los papeles de su pertinencia se le entregará los bienes pertenecientes a la testamentaría del citado D. Anselmo. Consta su herencia de 40.000 ₧ pesos fuertes en metálico, sin contar los bienes raíces que se le darán de manifiesto al interesado o interesada.

(Representa.)   *¡Y qué suspensos están!*
Mucha novedad ha hecho.

Tio Miquel: *Señor don Pedro, es verdad,*
no sé lo que por mí pasa.

Don Pedro: *Dígalo usted y se sabrá.*

Tio Miquel: *Es ponderar lo contento*
y placentero que está
mi corazón al oír
la cosa tan singular
que acaba usted de leer,
no teniendo que dudar
que aquella que usted ve allí
es la heredera formal
del difunto don Anselmo,
no habiendo ninguna más
sobrino que se le oponga,
pues por línea sanguínea
le compete aqueste derecho,
siendo en todo natural.
El citado don Anselmo
nunca se quiso casar,
con que, muriendo soltero,
seguro entra a heredar
Ambròsia, mi prima hermana.
¿Es verdad, chica, es verdad?
¿No es hermano de tu padre?

Ambròsia: *Sí, no lo puedo negar.* (Fuster 1976: 186-187).

D'acord amb Vicent Simbor, «Branchat és populista, conservador, còmic i misogin, i manifesta una gran habilitat a l'hora de reflectir els costums i la ideologia del món valencià del seu moment» (1997: 67). Ara bé, allò que potser fa, segons Escartí i Roca, no és una altra cosa que seguir la tradició dels col·loquiers valencians i, per tant, roman al bell mig de la cruïlla entre el col·loqui i el sainet (Escartí & Roca 1997: 67)

Per concloure, només voldríem afegir que cal continuar investigant aquest autor, que potser vaja més enllà, inclús, de les pretensions ideològiques esmentades en aquest article. Cal preguntar-se, com ens consta que es demana Escartí, per què Branchat recorre al valencià si els seus personatges de les classes baixes entenen el castellà, açò és la llengua del poder. En altres paraules, per què un home conservador de l'església com és, que està a favor de les idees de l'Antic Règim, emprà el català de la València de l'època en una peça teatral com aquesta? És per qüestions de propagada pastoral?

Bibliografia

- Escartí, V. J. (2012) «Decadència y literatura de la Edad Moderna en las tierras valencianas», *From Renaissance to Renaissance. (Re)creating Valencian Culture (15th. - 19th. c.)*. Santa Bárbara/ Ciudad de México. Publications of eHumanista / University of California / Oro de la Noche, pp. 213-247.
- & R. Roca (1997) «Ideologia en l'obra de Vicent Manuel Branchat», en Ferran Carbó, Ramón X. Rosselló & Josep Lluís Sirera (eds.), *Escalante i el teatre del segle XIX (precedents i pervivència)*, Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana i l'Abadia de Montserrat.
- (1993) «Joan Fuster i la Decadència» in *Fuster entre nosaltres*, València, Generalitat Valenciana, pp.109-113.
- Ferrando, A. (1987) «La literatura popularista al País Valencià durant la Decadència. El segle XVII, d'Antoni Ferrando en *Estudis de literatura catalana al País Valencià*, Alacant/Benidorm, Universitat d'Alacant/Ajuntament de Benidorm, pp. 55-74.
- Fuster, J. (2012) *Correspondència 13. Max Cahner*, pròleg d'Antoni Furió, edició a cura de Josep Ferrer i Costa i Joan Pujades i Marquès, València, Càtedra Joan Fuster de la Universitat de València, Edicions Tres i Quatre / l'Institut d'Estudis Catalans.
- (1976) *La Decadència al País Valencià*, Barcelona, Curial Edicions Catalanes.
- Gutiérrez del Caño, M. (1913) *Catálogo de los manuscritos existentes en la Biblioteca Universitaria de Valencia*, València, Librería Maragat, vol. I, p. 129-131.
- March, R. (2022) «Joan Fuster i Max Cahner, pensaments i projectes compartits», *Revista valenciana de filologia*, VI, pp. 121-139.
- (2020) «Un recorregut pels miracles vicentins: *La vanitat castigada*, d'Escalante», *eHumanista/ IVITRA* 17 (2020): 286-298. Department of Spanish and Portuguese University of California Santa Barbara, CA 93106.
- Nicolás, M. (1998) *La història de la llengua catalana: La construcció d'un discurs*. Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana i l'Abadia de Montserrat.
- Rosselló, R. (1997) «Llegir Escalante avui: Algunes consideracions sobre l'escriptura dramàtica escalantina», en Ferran Carbó, Ramón X. Rosselló & Josep Lluís Sirera (eds.), *Escalante i el teatre del segle XIX (precedents i pervivència)*, Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana i l'Abadia de Montserrat.
- Rossich, A. (1997) «És vàlid avui el concepte de decadència de la cultura catalana a l'època moderna? Es pot identificar Decadència amb castellanització?», *Manuscrits*, 15, pp. 127-134.
- Simon i Tarrés, A. (1998) «Max Cahner, “Literatura de la Revolució i la Contrarevolució (1789-1849). Notes d'història de la llengua i de la literatura catalanes. Vol I: De la reacció contra la França revolucionària a la col·laboració amb la Grande Armée”», *Els Marges: revista de llengua i literatura*, núm. 62, pp. 117-119.